

גמ"ס 2 (1) גמ"ס אלקה כ"י כמ"א ת"ת

(כ) ישרצו המים. אחרי בריאת המאורות, המסוגלים להאיר לארץ ולצאצאיה באור "גשמי" — ברא הקב"ה נפש כל חי, וכבר בארנו בדרשה "ברכה דאדם" בספרנו הוה"ד ח"א, שיש סדר נפלא והתאמה מיוחדת בבריאת נפשות לכות וחסרון, ע"ש ותמצא דברים עמוקים וישרים. ובקיצור נמרץ נאמר בזה, כי ערך הכרואים הולך וגדול מדגים לאדם (הראשון והאחרון לברואים: הדגים צרכיהם מועטים מאד, ובספר הקנה נאמר: "וראה בני אם יש לה קנה או ורשט בעבור מן השמיטה שבאו לא היה להם אכילה ושתייה", ותו"ל אמרו, אין נותנים מונות לדגים ביו"ט (ביצה כ"ג) ופירש"י, שדגים אפשר להם בלא מונות, שהם אוכלים לרשי עשבים וקרקע וגדול אוכל את הקטן, כן אין להם צורך במלבושים ודירות. למעלה מהם העופות, החיות והבהמות, אשר "שרשי עשבים וקרקע" לא ינעמו לחכם, ויש מהם שאינם אוכלים עשבים ואפילו פירות, וקיבתם דורשת מאכלי בשר, כן זקוקים הרבה מהם לדירות (קנים, מאורות ורפתים) ול"בגדים" (נוצות ועורות), למעלה מכל הברואים הוא האדם, שהוא אוכל את הטוב והמובחר שבירק השדה, פירות האדמה והעץ וגם בשר, ומכל דבר הוא מרים את חלבו, וגם ה"חלב" הזה צריך תיקון באש ובמים ובתבלין עד

שהוא ערב לחכו. כן הוא זקוק להכין לו מלבושים מעורות או מצמחי האדמה. האדם איננו מוצא קורת רוח משיבה בחגוי הסלע או במערות והוא בונה לו בתים וארמונות. עליה שניה מדגים לאדם אנו מוצאים בעניני סדר ומשטר וחיי החברה: והגים עומדים במדרגה הנמוכה ביותר בענינים אלה כי אין ביניהם שום סדר וחיים חברתיים. כל דג הוא עולם בפני עצמו ובלע את חברו חיים, אפילו מין את מינו, משא"כ בעופות, חיות ובהמות, שרובם אוכלים עשבים, ואפילו החיות והעופות הטורפים אינם טורפים את מינם, ומעולם לא שמענו ארי גדול טורף ואוכל ארי קטן ממנו. כן מתחברים הרבה מהם (בפרט העופות) למטרת הגירה לארצות החמות או למטרת טרף משותף, ויש החיים "חיי משפחה", איש ואשתו (היונים וכדומה). והאדם צומד על המדרגה הגבוהה ביותר בין החיי החברה ובין בסדר ובמשטר. לעומת זאת אנו רואים "ירידה" בברואים מדגים לאדם, ואף ששניהם (הדגים והאדם) נתברכו מפי העליון ב"פרו ורבו" — זכו הדגים ל"פריה ורבייה" היותר גדולה שבעולם ומטילים הם ביצים לאלפים ולרבבות ומהם יוצאים "רמש ואין מספר" (תהלים ק"ד). ובפדר"א איתא שהדגה שבלעה את יונה היתה מעוברת שס"ה אלפי רבבות דגים קטנים. למטה מהם העופות, שאף שגם הם פרים ורבים מאוד, אבל לא כדגים, ותרנגולות, למשל, מטלת רק ביצה אחת ליום, למטה מהעופות — הבהמות והחיות המולידות פעם או פעמיים (בהמה דקה) בשנה, ולמטה מכולם האדם, שאין האשה מתעברת (ע"פ רוב) בימי הנסה וכ"ד חודשים). כן אין האשה

ויהי ללדת בילדותה ובזקנותה. וסתם מחה נחשבת לחמש נפשות, ר"ל ג' נפשות לאשה בינונית. ואחרי ההתבוננות שיהיה למצוא קשר והתאמה בין ב' הנפשות, מדגים לאדם שהזכרנו, ובינן לבין "חיה" לענין פריה ורבייה: הדגים (שהם ל"שמיטה" שעברה — הקנה), שאינם זקנים למונות יתרים, אין להם צורך בחברה ובסדר ובמשטר, — אדרבה, יונתם מיוסדת על האי-סדר ואי-משפט ודול בולע את הקטן). ומפני שלא רק חיים עושים בהם שמות, אך הם מכלים עצמם, — ברך אותם ה' בפריה ורבייה ויולה ביותר להשלים את חסרונם ולא ילדו מין הדגים מן העולם. והאדם, צרכיו מרובים ועדינים מכל החי אשר פני האדמה ונקיים ברוב עמל ויגיעה וצד מצד הרבה אנשים, — הרי הוא זקוק לחיי משפחה ואפילו לחיי חברה, סדר ושטר, כדי להכין "ברוב עם" את צרכיו המרובים: זה זורע וקוצר זה טוחן ואופה, מוסר נעלים וזה בגדים, זה בונה בתים וזה עושה רהיטים. ומכיון שסדר ומשטר, ומשפט שוררים בחברת האדם ואין יגיע לרעה במין האדם (כי אם תקום איו חיה על אדם א' יקומו כל בני האדם לערה מן הארץ, ואם יקום איש על רעהו יחרגו נפש, יש דין ומשפט בעולם לנקום את דמו), — הרי קיום מין האדם בטוח אפילו בפריה ורבייה קטנה מאד, והעופות, החיות והבהמות, שצרכיהם מרובים מצרכי הדגים ומועטים מצרכי האדם, — הרי גם חסדר והמשטר וחיי המשפחה והחברה מצד אחד והפריה ורבייה מצד שני נמצאים אצלם במדרגה ממוצעת. (ועין בספרי הגמ"ל בארוכה, שעי"ז זה אפשר להכין כמה

36 (2) מ"ל מ"ק

ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו. (כ' יו)

מה ה' אותו אילן שאכל ממנו האדם הראשון? ר' מאיר אומר חטה חיה (כ"ר וכש"ס ברכות מ' א', הנירסא, ר' יהודה אומר חטה היתה). וכב"כ ד' ע"ד ע"ב, הובא ברש"י כאן עה"כ ויברא א' את התנינים הגדולים (א' כ"א) ולויתן זכר ונקבה כראם וכו' הרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר והרג את התנין אשר בים.

והדברים צריכים באור. כלום יהפכו כימות המשיח כל הימים ליכשה עד שלא ימצא דג? ומפני מה היו צריכים למלות דג ישן מששת ימי בראשית בשביל הצדיקים, שיעמדו לתחי', אפשר יהי' או לפרוש רשת ולהשליך בים חכה, לצוד דגים היים טריים, שהנאתם מרוכה? אבל האמת הברורה, שהנבראים הראשונים, שכרא הקב"ה בעצמו בששת ימי המעשה, יתר שאת ויתר עז להם על התולדות, שיצאו מהם כמשך השנים (הנם שכולם הם מכותו של הקב"ה, שהוא מחדש ככל יום מעשה בראשית, אבל הלא אדם הראשון הוא יציר כפיו של הקב"ה בעצמו, ועל האנשים, שנולדו אח"כ, אמרו חז"ל: ג' שותפים באדם הקב"ה אכיו ואמו. ואם אמנם חיותם של אכיו ואמו הוא ג"כ משל

1

א', כ"ב. ויברך אתם אלקים לאמר פרו ורבו וגו' 31

כתב הרמב"ן ח"ל: גזר בהם הברכה ואמר בהם שיפרו וירבו כו' אבל לא נאמר כן בשלישי שהנבראים ככל בעלי הנפש היו שנים כלבד זכר ונקבה למיניהם כענין באדם והוצרכו לברכה שירבו מאד אבל בצמחים צמתו על פני כל האדמה רבים מאד כאשר הם היום עכ"ל. ויש לדקדק בלשון הרמב"ן שכתב שהכהמות נבראו זכר ונקבה "כענין" 32 באדם, דמלשון זה משמע דלא היו ממש כמו באדם אלא קרוב לזה, ומה היא החילוק שמצינו בין בריאת זכר ונקבה שבאדם מבריאת זכר ונקבה בשאר הבעלי חיים?

ונראה שבאמת יש איזו חילוק באופן הבריאה של הבעלי חיים ממין האדם, דבשאר בעלי חיים נבראו זוגות של זכר ונקבה מכל מין ומין, ולמשל כשנברא מין הסוס נברא סוס קוקזי זכר ונקבה וסוס בלגאי זכר ונקבה, כי כאשר אמר השי"ת [להלן פסוק כ"ד] תוצא הארץ נפש חיה למינה וגו' אז הוציאה הארץ שבמצרים סוסים מצריים ובבלגיה סוסים בלגיים, וא"כ ס"ד דהתנא דגם באדם היו יכולים ליברא אדם כושי זכר ונקבה וכן אדם סיני זכר ונקבה או רומני זכר ונקבה, אבל משום שלא יאמר אדם לחבירו אכא גדול מאכרך לא נבראו כן, אלא נברא רק מין אחד של אדם 34, ואפשר שלזה כיון הרמב"ן במש"כ "כענין" באדם ולא ממש כמו באדם, ודו"ק.

ובאמת בדורנו ראינו שהגרמנים טענו טענה זו "אכא גדול מאכרך", אלא שהם אומרים שגם ישראל טוענים שהם הגזע המשוכה ביותר ומביאים ראיה ממה שאנחנו אומרים בתפלתנו אתה בחרתנו מכל העמים וכו'. אבל התשובה אצלנו היא שודאי כולנו בני אדם הראשון אנחנו, אלא שהאבות השתלמו והתעלו כל כך עד שקרוב הוא שהננו כמין אחר לגמרי שכל שאין בו ג' סימנין הללו אינו ראוי לידבק באומה זו [יבמות דף ע"ט ע"א], ולכן באמת כל מי שרוצה לקבל על עצמו את המצוות יכול להסתפח אל עם ישראל, כי אנחנו לא טוענים שגזענו משוכה יותר וכאילו אנחנו מיוחדים בטבע, כי אילו כך היתה מחשבתנו לא היינו מקבלים גרים מכל אומות העולם, אלא שאנו סוברים שאנחנו נבחרנו מכל

הקב"ה, עכ"ו נקראים הם שותפים) הן בכח המזין והן בכח הקדושה, וכן מצינו בנמרא ע"ו דף ח', בשור שהקריב אדה"ר היו קרניו קודמין לפרסותיו, שנאמר ותיטב לד' משור פר מקרין ספרים, הרי שהקפיד אדה"ר להקריב הקרבן דוקא משור הראשון, שיצא מן הארץ ע"י מאמר ד', תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וגו'. וכן הוא לענין יין של הסעודה לע"ל, אמרו חז"ל (כרכות ל"ד, ב'), שהיין יהי' מן המשומר בענבו משישת ימי בראשית. וכן מין האדם ג"כ אמרו חז"ל (ב"ב נ"ח א'), ששני עקביו של אדם הראשון היו דומים לשני גלגלי המה. מכל זה נראה, דבריאה הראשונה שיצאה מפי ד', היא במעלה עליונה הרבה מהתולדות, שנולדו במשך הזמן. והנה לו ה' מביא לנו אחד גלוסקא, שנאפית מהתכוואה הראשונה, שיצאה מן הארץ במאמר ד', כודאי היתה משוכחת מאוד כאופן נעלה, אבל אנו מוכרחים להסתפק לתכוואות של זמננו, שהן גדולים מגדולים, תולדה מן הגרעינים הראשונים, שנתן בהם הכח בתחלה להזריע ורע.

ומכיון שכן, כדאי ה' להקב"ה למלוח את הליותן, הדג הראשון שבעולם, ככתהלים ק"ד, ליותן זה יצרת לשחק בו, למען האכילו לצדיקים לדורות הראשונים, שיעמדו לתחי', ולהטעימם את הדג הראשון שכרא וקב"ה במאמר פיו. ומעתה עלינו לשבח ולהלל לכודא עולם על אשר זכינו גם כזמינינו ובתנפמנו באותה התורה, יצירת כפיו של הקב"ה בכבודו ובעצמו. אותה התורה, שנבראה אלפים שנה קודם בריאת העולם, ושעשועי הקב"ה יום יום, ולא נגרעה ח"ו במשך הדורות, אף לא נתהוו בה שום ינוניים, איננה גם תולדה מתולדה, כמו כל הברואים והצמחים, אלא היא היא, שנתנה למשה רבינו ע"ה בהר סיני, אותה למדו נביאינו וחזונו, הונגאים ודואמוראים, וגם לנו נתנה מורשה למסרה לדור יכווא. ועל התורה הזאת

גאותנו ותפארתנו, כי אנו, יתמי דיתמי, זכינו לאותה החמדה הננוזה, שאדון הנביאים זכה בה, וזהו כונת מאמרם ו"ל עה"כ, לכו לחמו בלהמי שקאי על התורה, הנקראת לחמי, כלומר הלחם, שהקב"ה בראו ט.

והי' רגיל לפרש עד"ו את הפסוק, כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל העוובה שדכוונה, שהקב"ה מרדו את ישראל ללמוד אותה התורה שהוא כביכול לומד אותה, כדאיא בע"ז דף ד', וזהו שאנו מברכים בכל יום בברכת התורה, "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את "תורתו", דהיינו התורה שהקב"ה עצמו לומד אותה. וכי גדולה ונשגבה לאדם שזוכה ללמד אותה תורה גופא שכביכול עוסק בה, וע"כ מהראוי שלא לעוובה, וזהו שמסיים "תורתו" אל תעוובו.

האומות משום שאנו בני אברהם יצחק ויעקב שנתעלו על ידי קיום המצוות ליד מדרגה שבו האדם מתקשר אל כוראו ומתדבק בו, ולכן כל הרוצה להצטרף ולקבל עליו עול תורה ומצוות יכול לעשות כן, ודו"ק.

2

וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי (א, לא).

וברש"י: "יום הששי - הוסיף ה' בשש בגמר מעשה בראשית לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה, דבר אחר יום הששי' כולם תלויים ועומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה".

נרמז כאן שההשלמה של בריאת העולם הוא במתן תורה. אם אדם אומר שהוא מאמין שיש אלקים, אבל בשביל מה יש תורה? תשובתו, שסברא פשוטה ומוכרחת היא שאי אפשר שאלקים יברא עולם כל כך מורכב, ויברא בו בני אדם, ויפקיר אותם! לא יודיע להם מה לעשות עם העולם, ואיך להתנהג בו! הרי זה דומה לבית מרקחת שיש בו את כל התרופות, אלא שלא כתוב עליהם שם של כל תרופה. מתן תורה זה מוכרח מבריאת העולם, כי התורה מראה את הדרך איך להשתמש בעולם הזה. ולכן ביטם הששי, בגמר מעשה בראשית, נרמז שהתנאי לקיום הבריאה הוא מתן תורה.

ממילא, אפשר גם להבין שהתורה מכילה את כל עניני העולם. כשלומדים עשרה דפי גמרא בשנה, אי אפשר להבין מזה את רצון ה'. אמנם מי שלומד בכל זמן מסכת שלימה, רואה כיצד בנויה מסכת שלימה, סדר שלם בש"ס, ומתוך כך רואה שאין שום מקרה בעולם שאין לו יסוד בדברי חז"ל. אין שום ספק והיכי תמצוי שאי אפשר לפשטו מתוך התורה, ואם אדם היה יודע ש"ס - הוא היה יודע בכל דבר בעולם מהו רצון ה' באותו ענין.

כשהמציאו את החשמל, היתה שאלה האם יש לזה דין אש או לא. האם מותר להדליק ולכבות חשמל בשבת? גדולי הדור דנו מסוגיות בש"ס שחשמל הוא אש ואסור להדליקו ולכבותו בשבת. וכך, בכל התגליות וההמצאות החדשות, על כל דבר אפשר להוכיח מן התורה מה הדין בו. וכך זה מוכרח להיות, כיון שהתורה היא ההוראה איך בני אדם צריכים לחיות בעולם שברא הקב"ה, ובה מתגלה רצון ה' בכל מקרה ומקרה.

כוחה של תפילה

"וכל שיהי השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אינו לעבד את האדמה" (ב, ה)

"ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות וחדשאים". (רש"י)

כתב המשגיח רבי שלמה זולבה זצ"ל, שכאשר ניגשים לתפילה, אין להתחשב בטבע כלל, והוא נסיון עצום לדעת, שאצל הקב"ה לא שייכת מציאות של טבע, ואנו נכשלים בזה רבות.

לדוגמא, כשמתפללים על חולה מסוכן, מתפללים כביכול לצאת ידי חובה, ובלי תקווה אמיתית, שהרי לדברי הרופאים אפסו הסיכויים, ושוכחים שהקב"ה כל יכול. זו מלחמה גדולה בטבע האדם, שידע שאין מציאות של טבע אצל בורא עולם.

סיפר רבי שמשון פינקוס זצ"ל, מעשה באחד מבתי החולים שהיתה בו מחלקה קשה מאוד, ובדרך כלל היו בה שלושה רופאים.

לילה אחד נוצר מחסור ברופאים. בלית ברירה, העמידו רופא אחד

(9) 6477 (9)

טו. ויצא קין וגר. בב"ר ספכ"ב ויצא קין
 מלפני ה' וכו' פגע בו אדה"ד א"ל מה נעשה
 בדיןך א"ל עשיתי תשובה ונתפשרתי התחיל
 אדה"ד מטפח על פניו אמר כך היא כחה של
 תשובה ואני לא הייתי יודע מיד עמד אדה"ד
 ואמר מזמור שיר ליום השבת וכו', וצריך ביאור.
 ויש לבאר דהנה ידוע דתשובה מיראה אינה
 תשובה כ"כ ומבואר ביומא פ"ז דבתשובה
 מיראה זדונות נעשו לו כשגגות ולא נמחל לגמרי
 ולפ"ז הי' מקום לדון דכשעושה תשובה בשעה
 שכבר נידון או בשעת העונש דאין תשובה זו
 מתקבלת אחרי שאינו שב אלא בשעת ההכרה
 דתשובה גרועה היא כמבואר בש"ת לר"י שער
 א', אולם מהא דהועילה תשובת קין שהיתה
 בשעה שכבר שמע העונש מוכח דגם תשובה כזו
 מתקבל עכ"פ לעשות זדונות כשגגות [וזהו
 שאומר נחפשינו כלומר נעשה פשעה דאינו
 נחשב כמזיד שכל מצאו יתרגנו כד"ן רוצח
 כמזיד אלא נחשב כרוצח בשוגג שחייב גלות,
 וישב בארץ נוד, כן שמעתין ומה מוכח דגם
 תשובה בשעת העונש מועיל לעשות מזדונות
 כשגגות. והנה מבואר במנהגין צ"ז ב' רא"א
 אם ישראל עושיין תשובה נגאלין ואם לאו אין
 נגאלין א"ל ר"י אם אין עושיין תשובה אין
 נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזרותיו
 קשות כהמן ומחזיין למוטב, ומבואר דא"א
 להבטיח הגאולה העתידה בב"א שהי' ע"י
 תשובה מאהבה דהא כבר מסר הקב"ה הבחירה
 ביד אדם אלא דעכ"פ ע"י מלך כהמן תהי'
 תשובה מיראה וגם זה יועיל לשגאל בב"א,
 וכ"ז את"ל דתשובה בשעת העונש מועיל אבל
 אלולא הי' מועיל תשובה כזו לא היה אפשר
 להבטיח הגאולה להך מ"ד. והנה מבואר בסוף
 תמיד דמזמור שיר ליום השבת קאי לימות
 המשפט ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי עולמים,
 ולכן כששמע אדה"ד דתשובה בשעת העונש
 מהגו אמר שירה על הגאולה שתהי' בב"א ואמר
 מזמור שיר ליום השבת. מאמור"ר שליט"א.

pe (8)

במחלקה ואמרו לו, "אתה תהיה אחראי הלילה על מחלקה זו. וזאת עליך לדעת, כי יתכן שהלילה יעבור בשקט, אך יתכן גם שהמצב ייצא מכלל שליטה, לפתע עלול חולה אחד להתעורר, חולה שני יזדקק לטיפול, ובו בזמן יופיע עוד מקרה חירום הדורש טיפול מיידי, ולא תוכל להסתדר בכחות עצמך. במצב כזה, עליך לבקש עזרה, ומיד יזעיקו תגבורת וישלחו לך רופאים נוספים לעזרה".

ואכן, כך בדיוק ארע, חולה אחד קם והעיר איתו את כל המחלקה.

הרופא רץ ממיטה למיטה במסירות נפש, אך לא הספיק להגיע לחולה שהיה מחובר למכשיר החמצן, והלה שבק חיים לכל חי. חולה אחר חש ברע ומצבו הוחמר, תוהו ובוהו שלט בכל, ואירעו אסונות כבדים.

אותו רופא נתבע למשפט, באשמת רשלנות רפואית. הוא עמד לפני השופט וטען בלהט, כי היה זה למעלה מכוחותיו, ולמרות רצונו ומאמציו, לא היה מסוגל להתמודד עם הכל.

אך התובע טען כנגדו, "והרי הזהירוך מראש שאם לא תסתדר, תזעיק עזרה. מדוע לא זעקת לעזרה?! בכך אתה אשם בגרימת מוות ברשלנות!"

כאשר אדם יטען לפני הקב"ה, "חייבת אותי ב"והגית בו יומם ולילה", אסרת עלי לדבר לשה"ר, צוויית אותי לשמור על העינים, על האוזניים - אמנם רציתי, אך לא יכולתי". התשובה תהיה, "למה לא בקשת עזרה? מדוע לא פנית אל הקב"ה בתפילה? אילו היית מבקש - הייתי עוזר לך".

ויתרה לך חנוך את האלוקים. פירש"י צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסלקו קודם זמנו. וזהו ששינה הכתוב ואיננו כל לקח איתו אלוקים. והדברים נשגבים מדעתנו ועל דרך הפשט קשה להבינם. וראיתי בשם הרה"צ ר' מאיר'ל מפרמישלן ז"ל שדייק אם היה קל בדעתו לשוב להרשיע א"כ למה נעשה למלאך. ופירש ז"ל כי חנוך היה צדיק גדול כ"כ שלעומת גדול צדקותו היו שאר בני דורו כרשעים, וכענין שאמרו בגמרא הליל מחייב את העניים, וזהו לשון להרשיע. ובעבור זה לקח אותו השמימה כדי שלא יתחייב כל הדור בגללו.

ובשם הגה"ק ר"ש מקארלין שמעתי שחנוך כשהיה תולך אצל רשע ומדבר עמו היה עושה אותו מיד לבעל תשובה, ודבריו היו נכנסין לעומק- כזה שמכאן הלאה לא יכול עוד לעשות שום עבירה ועוון. וזהו כוונת דברי רש"י שהיה קל בדעתו לשוב להרשיע. היינו להביא את הרשע לידי תשובה. אלא שע"כ ניטלה הבחירה מבני האדם וע"כ לקחו את חנוך השמימה קודם זמנו שלא יינטל מן האדם כח הבחירה.

(10) 8 קול וכו'